

Deugdethiek en levenskunst

0. Introductie

- Belangstelling voor levenskunst/ deugdethiek
- Reden – behoefte aan moraliteit, onbehagen (Kunneman: dikke ik) kloof tussen normen en praktijk
- Deugzaam: normen en waarden daadwerkelijk en van binnen uit praktiseren
- Deugzaamheid is juist niet braafheid. Latijnse woord virtus (virtuositeit). Leven als kunstwerk
- Ideaal kalokagathos (mooi – nobel, waardevol)
- Griekse filosofie vooral praktisch, gericht op wijsheid.
- Op zoek naar geluk (het goede)
- Geluk – eudaimonia (goed – demon)
- Griekse filosofie – geluk niet afhankelijk van de goden, maar van de mens(elijke) houding

1. Geluk

- T.a.v. wat geluk is en hoe te bereiken verschillende opvattingen
- Geluksmachine van Nozick
- Geluk als een gevoel, maar ook als een reële toestand
- Geluk als een geslaagd leven
- Moderne: je als uniek persoon realiseren; Grieken: mens-zijn in jezelf realiseren.

2. Stromingen deugdethiek

- Deugd is een werkwoord: je hele leven bezig om mens te worden; steeds beter mens
- Stromingen: cynisme, hedonisme, Plato, Stoa, Aristoteles

2.1. Cynisme en hedonisme

- Cynisme: nomos en fysis – provocaties; cultuur, eisen van omgeving maakt ons ongelukkig
- Hedonisme (Epicurus): Goed is wat genot, (hédoné) verschaft. Ataraxia: zielsrust, gelijkmoedigheid (afwezigheid van angst); aandachtig leven

2.2. Plato

- Plato (en Aristoteles) – geluk is weten van het goede (kwaad is onwetendheid); echt weten is doen.
- Kardinale deugden:
- begeerte: maat en matigheid,
- wil (streven naar eer): moed
- rede: wijsheid,
- Als harmonisch geheel: rechtvaardigheid

2.3. Stoa

- Determinisme en materialisme
- Wereldrede
- Geluk – leven overeenkomstig de rede
- Emoties – vorm van kennen, maar een verkeerde vorm; ombuigen tot rede
- Verschil tussen wat ik ervaar en de werkelijkheid
- Wat hangt van mij af en wat hangt niet van mij af

- Ideaal is apatheia (en dat is het tegendeel van apathisch): on-verschilligheid, vrij worden van pathē, passies
- Dan wordt het noodlot tot voorzienigheid.

2.4. Aristoteles

- Deugdethiek
- Filosoof van het worden.
- Ethiek is mens worden.
- Elementen in Aristoteles' deugdethiek:
- Positiever t.a.v. emoties.
- Rol phronesis (praktische verstand) – aanvoelen van situatie
- Gulden middenweg tussen tegengestelde emoties (voorbeeld bedaarheid)
- Kardinale deugden: moed, gematigheid, verstandigheid en rechtvaardigheid
- Deugden zijn afhankelijk van persoon en van de situatie – voorbeeld moed
- Heel belangrijk zijn voorbeelden, aan wie je je kunt spiegelen
- Hoogste deugd megalopsychia

Kritiek op Aristoteles

- Elitair
- Wereld van ongelijkheid
- Wereld van eer
- Push down-cultuur

3. Late Oudheid en Middeleeuwen

- In Romeinse keizerrijk filosofiescholen – filosofie als manier van leven
- In Middeleeuwen Thomas van Aquino
- Theologische deugden: geloof, hoop en liefde.

4. Reden opgeven deugdethiek

- Elitair
- Essentialisme
- Gelijkheid, men wilde algemene regels, die voor iedereen gelden

5. Moderne varianten

- Deugdethiek is in de Rooms-katholieke kerk blijven bestaan
- In 20e eeuw Hadot
- MacIntyre, Sandel in *Rechtvaardigheid*, in ons land Van Tongeren.

6. Levenskunst; Dohmen

- Zelfverwerkelijking, maar niet zozeer geluk als wel individualisme, authenticiteit en autonomie
- Bronnen: Nietzsche – wel zelf bepalen wie je wilt zijn. Dood van God. Afwijzen van de christelijke ethiek, nieuwe moraal opbouwen vanuit jezelf.
- Sartre – zelf kiezen van waarden
- En vooral de late Foucault: zorg voor het zelf
- Zocht in zelfzorg de mogelijkheid om te ontsnappen aan toenemende greep van de overheid en aan verstikkende (christelijke) moraal

Kritiek op Dohmen

- Botsing met Achterhuis
- Vergelijking met de Stoa
- Van Tongeren – kwetsbaarheid

Literatuur, genoemd in lezing:

- Pierre Hadot: *Filosofie als een manier van leven*, Ambo
- Frans Jacobs: *Emoties en verlangens*, Nieuwezijds B.V.
- Joke Hermsen: *Stil de tijd*, Arbeiderspers
- Joke Hermsen: *Kairos*, Arbeiderspers
- Harry Kunneman: *Voorbij het dikke-ik; bouwstenen voor een kritisch humanisme*; Humanistics University Press/SWP
- Michael J. Sandel: *Rechtvaardigheid, wat is de juiste keuze?*, Ten Have
- Paul van Tongeren: *Deugdelijk leven, een inleiding in de deugdethiek*, SUN
- Paul van Tongeren: *Leven is een kunst*, Klement